

УДК 65.011.1

Коленда Н.В.

кандидат економічних наук, доцент,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ПОНЯТТЯ ВИРОБНИЧОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

THE CONCEPT OF PRODUCTION STRATEGY OF ENTERPRISE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто трактування науковцями сутності поняття «виробнича стратегія підприємства». На основі їх узагальнення виділено низку підходів: максимізації, конкурентоспрямований, ресурсний, продуктоорієнтований, потенціалоформуючий, стратегічно-цільовий. Подано авторське тлумачення досліджуваного поняття.

Ключові слова: виробнича стратегія, операційна стратегія, конкурентна позиція, виробнича потужність, виробнича система.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены подходы ученых к определению сущности понятия «производственная стратегия предприятия». На основе их обобщения выделен ряд подходов: максимизации, конкурентонаправленный, ресурсный, продуктоориентированный, потенциалформирующий, стратегически-целевой. Представлено авторское толкование исследуемого понятия.

Ключевые слова: производственная стратегия, операционная стратегия, конкурентная позиция, производственная мощность, производственная система.

ANNOTATION

In the article the scientific approaches to understanding the essence of production strategy of enterprise are considered. The based on a generalization of that allocated a number of approaches: maximization, competition-focused, resource, product-oriented, potential-forming, strategically targeted. Also the author's interpretation of the studied concepts is formed.

Keywords: production strategy, operating strategy, competitive position, production capacity, production system.

Постановка проблеми. Умови ринкової економіки вимагають від виробників реформації діяльності, що здійснюється передусім завдяки можливості передбачити події та їх наслідки, а отже, і реагувати на них так, щоб мінімізувати негативний вплив чинників і максимально використати всі можливості. Аналіз та оптимальна організація внутрішнього середовища підприємства, відповідно до майбутніх змін, здатні не лише забезпечити стабільність, а й сприяти розвитку підприємства. Ключовим елементом, який у комплексі з іншими складниками системи забезпечує діяльність підприємства, є виробництво, тому важливо підходити до створення виробничої стратегії з усією уважністю та відповідальністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробленням моделей виробничої стратегії займалися в кінці 70-х – на початку 80-х років ХХ ст. дослідники Гарвардської бізнес-школи В. Абернати, К. Кларк та ін. Саме вони започаткувати нове поняття та новий функціональний напрям у системі стратегічного управління підприємством – управління виробництвом. Учені приділили основну увагу тому, як керів-

ництво промислових підприємств може застосувати свої виробничі потужності – стратегічну зброю в конкурентній боротьбі. Щодо сучасних досліджень особливостей вибору виробничої стратегії підприємства, то їм присвячено праці І. Ансоффа, Д. Барней, В. Василенко, Ю. Гончарова, А. Дегтяра, І. Жалінської, П. Клівець, М. Круглової, О. Кузьміна, О. Мельник, А. Міщенко, В. Немцова, Т. Омеляненко, Г. Осовської, М. Рибак, Г. Саймона, Т. Ткаченко, З. Шершньової та ін. Проте вивчення напрацювань цих науковців свідчить про відсутність сталості поглядів щодо змістовного наповнення самого поняття «виробнича стратегія», виділення її видів та визначення місця в системі корпоративної та бізнес-стратегій.

Мета статті полягає у дослідженні підходів науковців до змістового наповнення поняття «виробнича стратегія підприємства», щоб на основі їх узагальнення сформулювати авторське тлумачення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення праць науковців, в яких розглядалися питання формування та реалізації виробничої стратегії підприємства, дають змогу виділити декілька підходів до змістового наповнення самого поняття «виробнича стратегія». Варто зауважити, що тлумачення авторів є досить різноманітними, окремі з них носять дискусійний характер. Отже, виробничу стратегію розглядають як:

- план, реалізація якого забезпечить максимальне використання виробничих потужностей підприємства в довгостроковій перспективі;
- комплекс рішень, які дають змогу досягти стратегічних конкурентних переваг на ринку;
- план використання ресурсів підприємства;
- довгостроковий план із розроблення та реалізації продукту підприємства;
- план формування висококонкурентного виробничого потенціалу підприємства та ефективного управління ним;
- план досягнення стратегічних цілей підприємства.

З урахуванням цих тверджень пропонуємо виділити такі підходи до визначення сутності виробничої стратегії:

- максимізації;
- конкурентоспрямований;
- ресурсний;

- продуктоорієнтований;
- потенціалоформуючий;
- стратегічно-цільовий.

Представниками підходу максимізації вважатимемо Б. Мізюка та Ю. Гончарова, оскільки в їхніх визначеннях виробничої стратегії робиться акцент на максимальному використанні виробничих потужностей чи максимально можливому випуску продукції.

Зокрема, Б. Мізюк зазначає, що виробнича стратегія спрямована на використання і розвиток усіх виробничих потужностей для досягнення стратегічної конкурентної переваги [1, с. 114]. Не зовсім логічним у цьому визначенні вважаємо те, що виробнича стратегія повинна бути спрямована на використання всіх виробничих потужностей. Доцільнішим вважаємо оптимальне використання потужностей, яке передбачає наявність резервів, а не повне завантаження, оскільки в цьому разі у підприємства є можливості подальшого розвитку та розширення відповідно до потреб ринку, що і формуватиме його конкурентну перевагу.

Подібне бачення виробничої стратегії подає Ю. Гончаров, вважаючи, що основним чинником її формування є виробнича потужність. Виробнича стратегія розглядається науковцем як максимально можливий випуск продукції (обсяг переробки сировини) в номенклатурі та асортименті за визначений проміжок часу (зміну, робочий день, квартал, рік) за повного використання виробничого устаткування та виробничих площ на основі застосування прогресивної технології, поліпшення організації виробництва та праці [2, с. 99]. При цьому необхідно звертати увагу на потреби ринку, стан та перспективи розвитку конкурентного середовища та особливості ринку сировини. Це в підсумку дасть змогу досягти високого рівня конкурентоспроможності за рахунок високої технологічності та наукоємності продукції, а також високого рівня її якості [2, с. 98]. З урахуванням цих поправок у сформованому визначенні простежується певна логіка. Проте знову ж таки постає дискусійне питання щодо повного використання виробничої потужності (площ та устаткування).

До представників підходу максимізації можна віднести також О. Ковтуна, М. Саєнко та І. Бойчик, оскільки вони пов'язують виробничу стратегію з нарощенням виробничих потужностей чи досягненням бажаних обсягів та рівнів розвитку виробництва.

Так, О. Ковтун стверджує, що формування виробничої стратегії передбачає розроблення довгострокової політики нарощування виробничих потужностей підприємства та матеріально-технічного забезпечення виробництва з урахуванням особливостей обраної маркетингової стратегії [3, с. 47]. Односторонність цього визначення змушує поставити питання, чи завжди виробнича стратегія повинна передбачати нарощення виробничих потужностей і чи завжди це

узгоджується з маркетинговою стратегією. На нашу думку, виробнича стратегія може бути спрямована як на розширення, так і на скорочення виробничих потужностей. Окрім того, маркетингова стратегія може вимагати підвищення якості продукції, зміни її асортименту чи номенклатури за незмінних обсягів виробництва. Як бачимо, це тлумачення містить низку дискусійних положень, які потребують детальніших пояснень чи спростувань.

М. Саєнко розглядає виробничу стратегію як функціональну стратегію, яка забезпечує досягнення певних рівнів розвитку виробництва (за обсягами, номенклатурою, якістю, ефективністю, технологією) відповідно до вимог корпоративної, конкурентних і функціональних стратегій, особливо маркетингової [4, с. 43]. У цьому визначенні враховано низку упущень, які були зроблені в попередньому, оскільки автор указує, що виробнича стратегія забезпечує певний рівень виробництва, не акцентуючи уваги на його динаміці (зростанні чи скороченні); крім того, враховано, що змінюватися можуть якість, номенклатура, технологія, а не тільки обсяг.

І. Бойчик зазначає, що виробнича стратегія вирішує низку питань, пов'язаних із необхідними для досягнення бажаного обсягу виробництва потужностями, потребами в закупівлі обладнання, вдосконаленні організації процесів основного і допоміжного виробництв, регулюванням поставок сировинно-матеріальних ресурсів та готової продукції, інвестиційними потребами [5, с. 102]. На нашу думку, у цьому визначенні скоріше вказано напрями діяльності під час організації виробничого процесу, ніж подано тлумачення виробничої стратегії підприємства.

Проте кожне із розглянутих визначень у межах підходу максимізації має право на існування та його використання в науковій полеміці, хоча, на нашу думку, вони носять дискусійний характер.

Отже, згідно з підходом максимізації, пропонуємо виробничу стратегію розглядати як довгостроковий план дій, спрямований на оптимальне використання виробничих потужностей підприємства та отримання максимального результату, тим самим формуючи стратегічну конкурентну перевагу.

Конкурентоспрямований підхід простежується у визначенні Т. Омеляненка, яка виробничу стратегію підприємства визначає як комплекс взаємопов'язаних рішень щодо того, як із технологічної, ресурсної, економічної та управлінської точок зору мають бути організовані нові або впорядковані наявні виробництва для набуття підприємством стратегічних конкурентних переваг [6, с. 558]. У більшості визначень тією чи іншою мірою згадується про формування конкурентних переваг, проте саме у цьому трактуванні їх визначено як основну мету виробничої стратегії. І конкурентні пере-

ваги формуються тільки за умов ефективної організації виробництва, яке включає технологію, ресурсне забезпечення, економічний та управлінський складники.

Розглянемо ресурсний підхід. Його представниками є В. Василенко і Т. Ткаченко, які виробничу стратегію розглядають як загальну політику і плани використання ресурсів підприємств, націлені на максимально ефективну підтримку їх довгострокової конкурентної стратегії [7, с. 32]. Питання виникають щодо того, які ресурси планує використовувати підприємство, реалізуючи виробничу стратегію. Оскільки на підприємстві крім виробничої здійснюються й інші види діяльності, які також потребують певних ресурсів, це визначення може стосуватися як виробничої, так й інших функціональних стратегій підприємства.

О. Ковтун вважає, що виробничу стратегію повинна враховувати наявні у підприємства ресурси, обсяги виробництва, технологічні можливості виробництва, гнучкість виробництва, рівень кваліфікації і підготовки персоналу та ін. [3, с. 186]. Як бачимо, науковець скоріше мав на увазі чинники, які впливають на вибір виробничої стратегії, ніж саме її трактування.

Продуктоорієнтований підхід до визначення сутності виробничої стратегії простежується в роботах В. Василенка, А. Міщенка, Т. Ткаченко. Ці науковці асоціюють виробничу стратегію з розробленням і реалізацією продукту, обмежуючись цими двома етапами, хоча виробничу стратегію, з нашої точки зору, охоплює ширший план дій.

Зокрема, згідно з поглядами А. Міщенка, стратегія є планом дій зі створення та реалізації продукту [8, с. 136]. Ми ж схилиємося до ширшого трактування виробничої стратегії, а саме як до формування виробничої підсистеми певного типу. Таким чином, виробничу стратегію є планом дій, дотримання якого визначає позицію підприємства на ринку, і вона напряму залежить від правильності вибору продукту та його подальшого випуску.

Подібне трактування подають В. Василенко і Т. Ткаченко, розглядаючи виробничу стратегію як довгострокову програму конкретних дій зі створення і реалізації продукту організації [9, с. 110].

Трактування виробничої стратегії, подане З. Шершньовою, можемо віднести до потенціалоформуючого підходу. Науковець вважає, що виробничу стратегію – це функціональна стратегія створення та розвитку висококонкурентного виробничого потенціалу підприємства та системи управління ним, що втілюється у вигляді виробничої підсистеми певного типу, призначеної для випуску конкурентоспроможних продуктів [10, с. 373].

Ще один підхід до визначення сутності виробничої стратегії – стратегічно-цільовий. У межах нього можемо виділити трактування О. Сумець та М. Тумар, які зазначають, що

виробничу стратегію є комплексом дій, які реалізуються на оперативному рівні та спрямовані виключно на досягнення стратегічних цілей підприємства [11, с. 162]. У цьому визначенні варто було б уточнити, які саме стратегічні цілі переслідує виробничу стратегію і яким чином ув'язуються оперативні дії зі стратегією, оскільки не можна чітко виділити, що це трактування характеризує саме виробничу стратегію, а не якусь іншу.

З урахуванням розглянутих підходів та запропонованих визначень виробничої стратегії можна сформулювати авторське тлумачення цього складного багатofункціонального поняття.

Під виробничою стратегією підприємства пропонуємо розуміти довгостроковий план дій щодо формування виробничої системи певного типу та ефективного управління її складниками, що забезпечить її функціональну спроможність та економічну ефективність, а як результат – стратегічну конкурентоздатну позицію підприємства.

Висновки. Отже, проведене дослідження відображає результати узагальнення напрацювань науковців у сфері вивчення виробничої стратегії, зокрема в частині тлумачення самого поняття. На основі їх аналітичного аналізу та з використанням методів індукції та дедукції, логіки й узагальнення було виділено низку підходів до визнання сутності виробничої стратегії підприємства, що, своєю чергою, дало можливість автору сформулювати власне бачення щодо трактування цього поняття.

Проведене дослідження дало змогу розширити теоретичну базу напрацювань економічної науки загалом та операційного менеджменту зокрема. Проте є ще низка питань, які потребують подальшого вивчення та глибшого дослідження, зокрема це зв'язок виробничої стратегії з іншими видами стратегій, місце виробничої стратегії в стратегічному наборі підприємства, видова класифікація стратегії, алгоритм її розроблення та реалізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мізюк Б.М. Основи стратегічного управління : [підручник] / Б.М. Мізюк. – Львів : Магнолія 2006, 2009. – 544 с.
2. Гончаров Ю.В. Виробничий менеджмент : [підручник] : у 2-х т. / Ю.В. Гончаров. – К. : КНУТД, 2011. – Т. 1. – 338 с.
3. Ковтун О.І. Стратегія підприємства : [навч. посіб.] / О.І. Ковтун ; 3-є вид. – Львів : Новий світ – 2000, 2007. – 324 с.
4. Сасенко М.Г. Стратегія підприємства / М.Г. Сасенко. – Тернопіль : Економічна думка. – 2006. – 543 с.
5. Бойчик І. Виробничу стратегію, її місце і роль в стратегічному розвитку підприємства / І. Бойчик, В. Васильчук // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2010. – Вип. 3. – С. 99–104.
6. Омеляненко Т.В. Виробничу стратегію підприємства: сутність та траєкторія розвитку / Т.В. Омеляненко // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право) ; гол. ред. О.П. Степанов. – К. : НАУ, 2004. – Вип. 3–4. – С. 556–565.
7. Василенко В.О. Виробничий (операційний) менеджмент :

- [навч. посіб.] / В.О. Василенко, Т.І. Ткаченко ; 2-е вид., перероб. і доп. – К. : ЦУЛ, 2005. – 532 с.
8. Міщенко А.П. Стратегічне управління : [навч. посіб.] / А.П. Міщенко. – К. : ЦУЛ, 2004. – 336 с.
9. Василенко В.О. Виробничий (операційний) менеджмент : [навч. посіб.] / В.О. Василенко, Т.І. Ткаченко. – К. : ЦУЛ, 2003. – 326 с.
10. Шершньова З.Є. Стратегічне управління : [підручник] / З.Є. Шершньова ; 2-е вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2004. – 699 с.
11. Сумець О.М. Стратегії сучасного підприємства та його економічна безпека : [навч. посіб.] / О.М. Сумець, М.Б. Тумар. – К. : Хай-Тек Прес, 2008. – 400 с.